

ՆԱԻՐՈՒՀԻ ՄՏԵՓԱՆՅԱՆ

ԵՂՉ Աստվածաբանության մագիստրոս

ՄԵՂՍԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՒՂՂԱՓԱՌ (ՕՐԹՈՂՈՔՍ) ՀԱՅՐԵՐԻ ՏԵՍԱՆԿՅՈՒՆԻՑ

Արարված աշխարհի և մարդու կարգավիճակը մինչև մեղանշումը:

Հնուց ի վեր մարդկությանը հուզել են չարի հետ կապված մի շարք այնպիսի հարցեր, որոնք են չարի ծագումը, հարաբերությունը մարդկային բնության և կամքի հետ, ինչպես նաև հակադրությունը բարու հետ:

Քրիստոնեական վարդապետության համաձայն՝ չարի ընկալումը մարդու կողմից սկսվեց մեղսագործությունից: Ուստիև հարկ է ներկայացնել արարված աշխարհի և առաջին մարդու կարգավիճակը մեղսագործությունից առաջ:

Աշխարհի արարումից հետո Աստված ասաց. «Եվ տեսավ, որ բարի է»¹: Աշխարհը կառուցված էր բանականորեն և նպատակահարմար: Ամեն արարած Աստծո կողմից ստացել էր կյանքի համար անհրաժեշտ բարեկեցիկ պայմաններ: Մարդուն շնորհված էր խորը գիտակցություն, որով ի վիճակի էր արագ կողմնորոշվելու շրջապատող աշխարհում: Այս մասին վկայում է այն, որ Ադամը տալիս էր անուններ կենդանիներին: Մարդու կամքը, համաձայն իր բնության մաքրության, ձգտում էր միայն բարուն: Նա չունեւր իր մեջ բարու և չարի միջև ներքին պայքարը: Ծննդոցում, ինչպես նշված է, Ադամն ու Եվան մերկ էին և չէին ամաչում, ինչը, ըստ Հովհան Դամասկացու, նշանակում է, որ օծված էին «բարձր բարեպաշտությամբ»², իսկ Գրիգոր Պալաման լրացնում է՝ ասելով, որ չէին ամաչում իրենց մերկությունից, որովհետև Աստծո լույսն էին հագել:

Մարդու առաքելությունն այն էր, որ նա պետք է միացներ երկիրն ու դրախտը, այսինքն դրախտը մշտապես իր մեջ ունենալով՝ Աստծո հետ հարաբերության տեսքով, մարդը պետք է ողջ երկիրը դարձներ դրախտ, որից հետո պետք է հաղթահարեր տարածական պայմանները ոչ միայն իր հոգու, այլև մարմնի համար: Միացնելով երկիրն ու երկինքը, այսինքն ամբողջ զգայական աշխարհը, անցնելով զգայականի սահմանը՝ մարդը պետք է գնար իմացության ճանապարհով, հասնելով հրեշտակային հոգիների ճանաչողությանը՝ մուտք գործել վերզգայական աշխարհ, որպեսզի իր մեջ միացներ վերզգայական և զգայական աշխարհները: Ի վերջո, մարդուն մնում էր ողջ սիրով հանձնվել աստվածային էությանը՝ տրվել Աստծուն : Այդ ժամանակ ինքը՝ Աստված, կտրվեր մարդուն, և նա կունենար այն ամենն, ինչ Աստված ուներ ի բնե: Այս կերպ տեղի կունենար աստվածացում՝ մարդու և արարված աշխարհի: Այս առաքելությունը, տրված մարդուն, չկատարեց Ադամը, որը հետագայում վերախմաստավորվում է նոր Ադամով՝ Հիսուս Քրիստոսով:

¹ Ծննդոց Ա. 31:

² **Св. Григорий Нисский**, Об устройении человека, Гл. 2.

Աստծուն միանալու ճանապարհին մարդն իրենից չի հեռացնում արարչականը, այլ իր սիրո մեջ է ընդգրկում ողջ տիեզերքը՝ մեղքով ավերված, որպեսզի վերականգնի իր նախնական երանելի վիճակը: Մարդը ստեղծված էր կատարյալ: Սակայն դա չի նշանակում, որ նրա սկզբնական կարգավիճակը համընկնում էր վերջնական նպատակի հետ:

Մինչև մեղանչումը Ադամն անկատար բնություն չունեի, ոչ էլ աստվածացած մարդ էր: Ըստ Հովհան Դամասկացու՝ մարդու խնդիրն էր հասնել Աստծո հետ միության³: Սկզբնական բնության կատարելությունն արտահայտվում էր նախևառաջ Աստծո հետ հարաբերվելու հնարավորությամբ, որն ավելի ու ավելի էր մերձեցնում Աստծո կատարելությանը, որը պետք է թափանցեր և վերափոխեր ամբողջ ստեղծված բնությունը: Գրիգոր Աստվածաբանը վերաիմաստավորեց մարդկային հոգու հենց այս բարձրագույն հատկանիշը՝ շնորհի ընդունումը, երբ խոսում էր Աստծո մասին, որն էր շունչը փչելով մարդու մեջ, էր սրբությունից բաժին է տալիս նրան: Այն շնորհը, որը կար մարդու մեջ, տրված էր՝ ընդունելու և յուրացնելու այդ աստվածացնող էներգիան: Մարդ անհատը կոչված էր իր մեջ սիրով միացնելու արարված բնությունը չարարված բնության հետ: Այդ կերպ մարդը պետք է միացներ այդ երկու բնությունները և դառնար Աստված: Այդ նպատակին հասնելու համար պարտադիր է երկու կամքի փոխներգործությունը, մի կողմից՝ աստվածացնող կամքը, որը Սուրբ Հոգու շնորհների միջոցով է գործում մարդու մեջ, մյուս կողմից էլ՝ մարդկային կամքը՝ ստորադասվելով աստվածային կամքին:

Մարդու կատարելությունը վերջնական չէր: Նա ուներ բոլոր անհրաժեշտ հակումները հոգևոր աճի համար : Սկզբում, ըստ Գրիգոր Աստվածաբանի, հոգևոր կյանքում նախաձեռնողները դեռևս «մանուկ» էին: Նրանց բնության ուժերը պետք է աստիճանաբար աճեին, զարգանային, բացահայտվեին, իսկ դրա համար ի սկզբանե մարդը Աստծո խնամքի կարիքն էր զգում: Ըստ Ծննդոց գրքի, Աստված, ստեղծելով մարդուն, տեղավորեց նրան դրախտում: Դրախտը մարդու վրա բարերար ազդեցություն էր թողնում՝ նրա մեջ արթնացնելով Արարչին հասնելու վեհ զգացումը:

Մարդու ուժերն ու կարողությունները պետք է աստիճանաբար կատարելագործվեին: Նա կարիք էր զգում Աստծո դեկավարության:

Մարդու կամքի ամրապնդման և նրա բարոյական զարգացման համար Աստված տվել էր նրան պատվիրան՝ չուտել դրախտի՝ բարու և չարի գիտության ծառի պտղից: Այս պատվիրանի իրագործմամբ պետք էր հաստատել մարդուն Աստծո կամքի գիտակցական հնազանդության մեջ, առանց որի անհնար կլինեի հետագա կատարելագործումը: Սակայն Աստված թույլատրել էր մարդուն դրախտի մյուս բոլոր ծառերի պտղից ուտել, ինչը կարևոր էր մարդու ոչ միայն ֆիզիկական, այլ նաև հոգևոր-բարոյական բարգավաճման համար, որովհետև դրախտի ծառի պտուղները մշտապես ամրապնդում և նորոգում էին մարդու հոգու և մարմնի ուժերը, պահպանում ամեն տեսակի հիվանդագին վիճակներից: Շնորհիվ իրենց բնության ամբողջականության, ինչպես նաև Աստծո օժանդակությամբ արագ և ներդաշնակ զարգանում էին, զարգացում, որն ուղղված էր իրենց կեցության կարևոր և բարձր նպատակին՝ աստվածամանության և Նրա հետ սերտ միությանը: Մարդու ներդաշնակ զարգացման մեջ կարևոր էր նրանց ստեղծողի՝ Աստծո դերը, սակայն ամբողջապես իր մասնակցությունն է ունեցել ազատ կամքը, թեև պարզությամբ, այնուամենայնիվ առանց ա-

³ Св. Иоанн Дамаскин. Точное изложение...Кн. 2. Гл.11.

ռարկության հնազանդված Աստծո կամքին, չնայած մարդու կամքը կարող էր Աստծո կամքից շեղվել:

Արդյո՞ք Ադամը անմահ էր:

Աստված չի ստեղծել մահը, ինչպես գրված է Իմաստության գրքում:

Ըստ Իրինեոսի, Ադամը պարտադիր ո՛չ մահկանացու էր և ո՛չ էլ անմահ: Նրա ընկալուն բնությունը կարող էր մշտապես սնվել շնորհով և այնքանով վերափոխվել, որպեսզի ի վիճակի լինի ծերության և մահվան վտանգները հաղթահարելու: Մարդուց էր կախված մահը դարձնել անհնարին: Ուղղափառ Եկեղեցու ուսմունքը վճականորեն հաստատում է այն, որ մահը բնական չէր մարդուն, այն մեղքի արդյունք է: Կարթագենի ժողովը հետևյալ որոշումն էր ընդունել. «Նա, ով ասում է, թե Ադամը արարված էր իբրև մահկանացու, որը թեև չէր էլ մեղանչել, կմահանար մարմնապես, ոչ թե ինչ-որ մեղքի համար, այլ բնական ընթացքով, նգովյալ լինի»: Այս նույն միտքն է արտահայտել Թեոփիլ Անտիոքացին. «Աստված արարեց մարդուն ոչ ամբողջովին մահկանացու, ոչ էլ անմահ, ունակ և՛ մեկին, և՛ մյուսին»⁴:

Արդյո՞ք Ադամը տարբերում էր չարն ու բարին մինչև մեղսագործությունը:

Հովհան Ոսկեբերանը պնդում էր, որ ոչ ոք իրավունք չունի ասելու, թե մեղսագործությունից առաջ մարդը չէր տարբերում բարին չարուց: Նրանք առավել ուժեղ բանականությամբ էին օժտված, քան մենք: Ադամին հայտնի էին բնության գաղտնիքները, նրան մարգարեության շնորհ էր տրված: Որպեսզի ճիշտ հասկանալի լինի բարու և չարի ծառից օգտվելու Աստծո արգելքը, հարկավոր է կատարել այդ հատվածի բնագրային քննությունը: Հին եբրայական Աստվածաշնչյան տեքստում «ճանաչել, իմանալ»-»jada» նշանակում է ոչ թե մաքուր, արտաքին իմաստը, այլ ճանաչողություն սեփական կյանքի փորձառության միջոցով: Ադամը պետք է տարբերեր չարն ու բարին, սակայն նա չպետք է սեփական փորձով ճանաչեր չարը, նա չպետք է հաղորդակից լիներ չարին Աստծո կամքը խախտելու միջոցով: Նա պետք է ճանաչեր միայն կյանքը, ճշմարտությունը, բարին, որոնց աղբյուրն է Աստված: Այս ճանաչողությունը նշանակում էր Աստծո հետ միություն: Գոյություն ունեն որոշ տեսակետներ, որոնց համաձայն իմացությունը, որպես այդպիսին, չի որակվում որպես չար, սակայն և բարու զանազանումը ենթադրում է կեցության ավելի ցածր մակարդակ: Երբ Ադամն ու Եվան ապրում էին Աստծո հետ, նրանք ձգտում էին Նրան բանականությամբ և զգացականությամբ: Աստծուց դուրս ինչ-որ բանի ճանաչելու ցանկությունը, չարի ճանաչողության ձգտումը կնշանակեր մարդու հեռացումը Աստծուց, Նրանից առանձնացումը: Ինչպես Գրիգոր Նյուսացին է նշում, չարը ճանաչելու մեկ ձգտումը արդեն մեղք է:

Ի՞նչ է նշանակում բարու և չարի գիտության ծառը:

Բարու և չարի գիտության ծառը մարդու համար պետք է ծառայեր որոշ փորձությունների, գայթակղությունների, և՛ հնազանդության, և՛ անհնազանդության վարժում-

⁴ Св. Феофил Антиохийский, К Автолику, 2, п.24/ Раннехристианские отцы Церкви, с. 488.

ներին: Այդ պատճառով էլ այն կոչվում է բարու և չարի գիտության ծառ: Ի դեպ, այս անվանումը հնարավոր է՝ տրված է այն պատճառով, որ այն ճաշակելով բացահայտում է սեփական բնությունը ճանաչելու ունակությունը: Այն օգտակար էր կատարյալների համար, և չարիք էր կատարելության չհասածների համար, հեշտասիրական հակումներ ունեցողների համար: Այն նման է այն բանին, որ պինդ սնունդը վնասակար է մանուկներին, որոնք կաթի կարիք ունեն: Հարկ էր, որ մարդը փորձության միջոցով կատարելության հասնե՞ր պատվիրանների կատարումով:

Այդ կերպ նա կստանար անմահությունը՝ որպես առաքիության համար պարգև: Մարդը, իր էությամբ միջանկյալ տեղ գրավելով Աստծո և կենդանական աշխարհի միջև, եթե հեռանա իր ողջ բնական կրքերից և սիրով միանա Աստծուն, պետք էր, որ պատվիրանների կատարումով անասանորեն հաստատվեր բարության մեջ: Մակայն երբ նա մեղսագործության հետևանքով սկսեց ավելի ձգտել դեպի մարմնակալներ, և երբ նրա բանականությունը երես թեքեց Աստծուց, ապա մարդուն հատուկ դարձավ քայքայումը. անկրթությունից դարձավ կրթին ենթակա, անմահությունից՝ մահկանացու, կարիք էր զգում ամուսնության և մարմնական ծնունդի, կապված էր հաճույքների հետ, որպես կյանքի համար անհրաժեշտություն:

Հովհան Ոսկեբերանը, Օգոստինոս Երանելին և Թեոդորոսը կարծում էին, որ արգելված ծառի պտուղը իրենից ոչ մի իմացություն, ճանաչողություն չի ներկայացնում: Ըստ Օգոստինոսի՝ արգելված ծառը կոչված էր բարու և չարի գիտության ծառ ոչ այն պատճառով, որ այն ի գործ էր հայտնելու Ադամին և Եվային բարու և չարի գիտությունը, ինչը նրանք նախապես չուներին, այլ այն պատճառով, որ այդ ծառի պտղի ճաշակմամբ նրանք կարող էին հմտորեն ճանաչել այն մեծագույն տարբերությունը, որը գոյություն ուներ բարու միջև, որից հեռացան, և չարի միջև, որի մեջ ընկան: Թեոդորոսը իր առանձնահատուկ միտքն է արտահայտում բարու և չարի գիտության ծառի պատմական նշանակության մասին. «...կենաց ծառը ու բարու և չարի գիտության ծառը աճեցին հողից, հետևաբար նման են մնացյալ բույսերին: Մակայն հողից աճելով՝ աստվածային որոշմամբ դրանցից մեկը կոչվում է կենաց ծառ, իսկ մյուսը, որ ծառայել էր որպես գործիք՝ մեղքը ճանաչելու, բարու և չարի գիտության ծառն էր»⁵:

Մեղքը մուտք է գործել մարդկային բնությունն օձ-սատանայի ազդեցությամբ, որը գայթակղեց Եվային՝ պատվիրանը խախտելու: Դատելով այն բանից, թե ինչ ասաց օձը Եվային, կարելի է ասել, որ այն սովորական օձ չէր, այլ յուրահատուկ բանական էություն:

Դրանով չարը օգտագործում է օձ կենդանուն որպես գայթակղության գործիք: Այդպիսի էակ էր Աստծուց հեռացած հրեշտակը՝ սատանան, որին Քրիստոս անվանեց մարդասպան և ստի հայր, իսկ Հովհաննես առաքյալը Հայտնության մեջ ասում է. «Եվ ընկավ մեծ օձը, որ կոչվում է սատանա՝ մոլորեցնելով ողջ աշխարհը» (ԺԲ 9): Պողոս առաքյալը ասում է. «Օձն իր խորամանկությամբ խաբեց Եվային» (Բ Կորնթ. ԺԱ 3): Օձի խորամանկության ներքո հասկանում ենք սատանայի խորամանկությունը՝ արտահայտված այդ կենդանու միջոցով: Իմաստության գրքում գրված է. «Մահը աշխարհ է եկել բանսարկուի նախանձով» (Բ 24): Բայց և այնպես, օձ-բանսարկուն եղել է մարդկանց անկման միայն արտաքին պատճառը: Գործելով խորամանկությամբ,

⁵ Феодорит Кирский, Толкование на книгу Бытия., с. 27.

խորհրդով, ներշնչմամբ՝ նա գայթակղեց Եվային՝ տանելով դեպի մեղքը, սակայն չի ստիպել Աստծո պատվիրանագանցության մեջ: Այդպիսով մեղքի առաջացման ներքին և կարևոր պատճառը հենց իրենք էին:

Տրվելով սատանայի գայթակղություններին՝ նրանք չարաշահեցին իրենց ազատ կամքը, սակայն կատարեցին այն ոչ թե անհրաժեշտությունից և ոչ էլ ստիպողականությունից, այլ միայն իրենց սեփական որոշմամբ և պատասխանատվություն կրեցին իրենց մեղքի համար:

Մեղսագործության մասին աստվածաշնչային պատմության հոգեբանական վավերականությունը:

Աստվածաշնչային պատմության հավաստիությունը հաստատվում է իր ներքին ճշմարտացիությամբ: Նախևառաջ սատանան մոտենում է ոչ թե ամուսնուն, այլ կնոջը, որն ավելի զգացմունքային է, քան բանական, այդ պատճառով էլ հեշտ էր գայթակղել: Նա գրավում է նրա ուշադրությունը թվացյալ անմեղությամբ, սակայն իր մեջ թաքցնելով հարցի կեղծիքը. «Իսկապե՞ս Աստված ասել է չուտել դրախտի ոչ մի ծառի պտղից»: Նույն ձևով սատանան փորձում է նրա մեջ արթնացնել, ավելի ճիշտ՝ նրան փոխանցել անվստահության և թշնամության զգացում Աստծո հանդեպ: Եվայի պատասխանում լսվում է դժգոհության ձայն պատվիրանի խստության պատճառով, որովհետև գիտության ծառից ճաշակելու արգելքին սատանան ավելացնում է այն, որ եթե ուտեն, չեն մահանա, այլ կիմանան բարին ու չարը: Եվան խաբվում է և բռնում անկման ճանապարհը: Լսելով իր չարության համակրությունը Եվայի խոսքերում՝ բանասարկուն արդեն գործում է ավելի խորամանկ և փորձում գրպարտել Աստծուն՝ ներկայացնելով նրան ստախոս և նախանձոտ: Նա խոստանում է. «Ոչ, չեք մեռնի, այլ կլինեք ինչպես աստվածներ՝ բարին և չարը իմացող» (Ծննդ. Գ 5):

Սատանան հուշում է ավելի հասարակ ձև. նա ներշնչում է, որ պտուղը մարդուն Աստծո հետ հավասարեցնող գործություն ունի: Ընդունելով սատանայի ներշնչումը՝ կինը նայում է ծառին կարծես թե այլ աչքերով: Եվ տեսնում է, որ ծառի պտուղը լավ է ուտելու համար, այդ ժամանակ էլ առաջանում է մարմնական կիրքը:

Իրապես մարդը հակված էր աստվածանմանության: Սակայն այդ վիճակին կարելի է հասնել միայն Աստծո հետ միության, մարդկային ազատ կամքի և Աստծո բարեշնորհության փոխադարձ իրագործման ճանապարհով:

Այսպիսով, գայթակղիչը կնոջ հոգին հագեցնում է կրքով, ամբողջ նրա էությունը ընկղմվում է միայն զգայական մտքերով ու ցանկություններով՝ վերածվելով արգելված պտղի: Աստծուց հեռանալու մեղքը արդեն դրված էր մարդու հոգում: Մնում էր միայն իրագործել իր վատ մտադրությունը. «Նա առավ պտուղը, կերավ և տվեց իր մոտ կանգնած ամուսնուն, և նրանք կերան» (Գ 6): Եվ Ադամը իր կնոջ հետ կիսեց ամբողջ մեղսալի մտքերն ու զգացումները:

Մեղքը, ըստ առաքյալի, Աստծո օրենքի խախտումն է: Արտաքնապես այն արտահայտվում էր արգելված պտղի ճաշակմամբ, իսկ բարոյական պահը մեղքի առանձին տեսանկյունն է, որը Աստծո կամքին հակառակ կանգնելու և Նրա ներդաշնակությունը խախտելու մեջ է: Եթե մարդը այդ պատգամը ընդուներ որդիական սիրով, ապա կպատասխաներ Աստծո կարգադրությանը ամբողջովին ինքնուրացությամբ. նա հո-

Ժարակամորեն կիրառվել որ միայն արգելված պտղից, այլև ամեն տեսակ արտաքին իրողություններից, որպեսզի ապրի միայն Աստծո հետ, որպեսզի ձգտի Նրա հետ միության: Աստծո պատվիրանը ցույց էր տալիս կամքի մարդկային ուղին, որին նա պետք է հետևեր, որպեսզի հասներ աստվածացման:

Մարդկային կամքը ընտրել էր հակառակ ուղին: Աստծուց առանձնանալով՝ նա հպատակվեց սատանայի կամքին: Մուրբ Գրիգոր Նյուսացին և Մաքսիմոս Խոստովանողը հատուկ ուշադրություն են դարձնում մեղքի նպատակային ուղղվածությանը. փոխարենը հետևելու Աստծո հանդեպ իր բանական տրամադրվածությանը, մարդկային բանականությունը դիմում է աշխարհին: Մարմինը ոգեշնչելու, շնչավորելու փոխարեն, նա ինքը տրվեց կենդանական և զգայական կյանքի ընթացքին, ենթարկվեց նյութականին:

Հեշտ և հասարակ պատվիրան՝ տրված մարդուն, իր մեջ ներառում էր համառոտ ողջ օրենքը՝ աստվածպատվումը, Աստծո կամքին հետևելը, ինքնազսպումը: Այդ պատճառով նախաձեռնողների հանցագործությունը, պատվիրանի միջոցով արգելված, սատանայի հպարտության մեղքն էր, որ ներշնչեց նրանց՝ խզել իրենց միությունը Աստծո հետ, որպեսզի ապրեն իրենց անկախ կյանքով, անհնազանդության վրդովիչ մեղքով և Աստծո կամքին հակառակումով՝ արտահայտված պատվիրանում, ինչպես նաև իր սեփական բնության խորը նվաստացուցիչ մեղքով, որն ուղեկցվում է հոգում բարձր հոգևոր ձգտումների ճնշման միջոցով, մարմնական և զգայական հակումների մեջ ներգրավումով: Մարդը հոժարակամ ենթարկվում է բոլոր կրքերին, որոնք, ըստ Հովհաննես առաքյալի, գործում են աշխարհում: Ըստ Տերտուլիանոսի, Ադամի ու Եվայի պատվիրանագնացությամբ առաջ եկավ մեղքը, որը հակասում էր ողջ տասնաբանյային: Ըստ Օգոստինոս Երանելու՝ այստեղ առկա է եղել և՛ հպարտություն, որովհետև մարդը ցանկացավ մնալ ավելի շատ իր, քան Աստծո իշխանության ներքո, և՛ սրբության անարգում, որովհետև չհավատաց Աստծուն, և՛ մարդասպանություն, որովհետև ինքն իրեն մղեց մահվան, և՛ հոգևոր շնություն, որովհետև մարդկային հոգու անարատությունը խախտվեց օձի գայթակղությամբ, և՛ հափշտակություն, որովհետև օգտվեց արգելված ծառից, և՛ ընչասիրություն, որովհետև ցանկացավ ավելին, քան ինչքան որ կարող էր վայելել⁶:

Մեղսագործության հետևանքը:

Խախտելով պատվիրանը՝ մարդը պետք էր որ իր վրա վերցներ Աստծո դատավճիռը: «Նույն օրը մահով կմեռնեք» (Մանդ Բ 17): Մարմնական մահը հոգու և մարմնի անջատումն է: Ադամի մահը ինը հարյուր երեսուն տարի հետո էր, սակայն հոգևոր մահը՝ Աստծուց հոգու բաժանումը, իրականացվեց դանդաղորեն: Մարդը զրկվեց շնորհից և առաջինը, որ նկատեց, դա նրանց մերկությունն էր և առաջինը, որ զգաց, ամոթն էր:

Ըստ Մովսիսյանի, բարոյական ամոթի զգացումը մարդու բացասական վերաբերմունքն էր իրենց գրավող կենդանական բնության նկատմամբ: Այստեղ իր դրսևորումն է ունենում մարդկային հոգին, գիտակցությունը և բարոյական արժանապատվությունը: Առաջնաստեղծ մարդիկ ամոթ զգացին, որովհետև ենթարկվել էին մարմ-

⁶ Блаж. Августин, Цит. по Еп. Указ. соч, Т. 3, с.

նական հակումներին և տեսնում էին իրենց մարմնի մերկությունը⁷: «Եվ բացվեցին նրանց երկուսի աչքերը, և նրանք հասկացան, որ մերկ են» (Ծննդ. Գ 7): Մինչ այդ նրանց մարմինը աստվածային լույսով էր լուսավորված, և նրանց աչքերից թաքնված էր իրենց մերկությունը, այդ պատճառով էլ ոչ մի մարմնական մտադրություն չէր ապականել նրանց միտքը կամ բանականությունը: Հիմա արդեն մարդկային բանականությունը, ըստ Գրիգոր Նյուսացու, շրջված հայելի էր դարձել: Աստծուն արտացոլելու փոխարեն տձև նյութական կերպարանք է ընդունում: Կրքերը ցնցում էին մարդ էակին: Նախածնողների բանականության մթազնումը ի հայտ եկավ այն ժամանակ, երբ նրանք փորձում էին դրախտում թաքնվել ծառերի ետևում Աստծո երեսից՝ մոռանալով Աստծո սիրո և Նրա ամենուրեք լինելու մասին: Նրանք նաև մոռացել էին Աստծո ամենատեսության մասին և փորձում էին արդարանալ: Բացի դրանից՝ մարդուն պատեցին կեղծավոր մտքերը:

Մարդու կամքը չարանում է մեղքի մեջ. առաջին մարդիկ զոջման փոխարեն ընտրում են կեղծ ինքնարդարացումը և Աստծո հանդեպ դրսևորում թշնամություն: Նրանց կամքը կորցնում է մաքրությունը, ձեռք է բերում չարի հանդեպ հակումը, ձգտումը, քանի որ նրա մեջ հաստատվել էր մեղքի օրենքը:

Զգացմունքայնության մթազնումը արտահայտվում էր այն բանում, որ Աստծո հանդեպ որդիական սիրո փոխարեն նրանք սեռական կիրք էին զգում, այսինքն նրանք միմյանց մեջ տեսնում էին հաճույքի իրողությունը, ամոթ էին զգում և հետո թշնամություն միմյանց հանդեպ: Աղամը ամեն ինչում մեղադրում էր Եվային և Աստծուն: Այսպիսով մեղքը բաժանում է ոչ միայն մարդուն Աստծուց, այլ նաև մարդկանց իրենց միջև:

Նախածնողների բանականության, կամքի, զգացմունքի մթազնումը հոգևոր մահվան նախանշաններն էին, որում մարդը հաստատվեց մեղսագործության արդյունքում: Հոգևոր մահը Աստծո կողմից վրեժխնդրության գործողություն չէր, սակայն այն դարձավ Աստծո և մարդու բաժանման բնական հետևանքը: Մատանան առաջինը մերժեց Աստծուն, այդ պատճառով էլ առաջինը ենթարկվեց այդպիսի անկման: Նրա դավադիր խորհրդով մարդը նույնպես անհնազանդության մեջ ընկավ և դարձավ մասնակիցը կյանքի կորստի: «Ինչքան մարդը կյանքից հեռանում է, այնքան ավելի մոտ է մահվան», - ասում է Բարսեղ Մեծը: Սակայն կյանքը հենց ինքը Աստված է, և կյանքի մերժումը մահն է: Աստված ո՛չ հոգու, ո՛չ էլ մարմնի համար մահ չի ստեղծել, սակայն Աստված նախազգուշացնում էր և չարգելեց այն, ինչը որ պետք է կատարվեր:

Մահը մեղքի պտուղն է և գոյություն ունի աշխարհում մեղսագործությունից ի վեր: Մեղքը մահվան խայթոցն է և մահվան միջոցով իշխում է աշխարհում: Հոգևոր մահը տանում է մարդու բնության քայքայմանը: Նրա հոգևոր ամբողջ ճիգերը անպատշաճ ուղղություն էին ստանում՝ հակվելով չարին, կրքին: Բանականությունը մոռացել էր իր իրական սնունդը՝ հոգևոր սնունդը, տրվել էր զգացումներին, ինչի պատճառով ընկնում է հոգևոր կուրության մեջ, կորցնում աստվածայինին հայելու ունակությունը, ինչպես նաև ունակությունը՝ տեսնելու հոգևոր ճշմարտությունը: Բանականությո-

⁷ Соловев Л. Сочинения, т. 2, с.135.

յունը կորցրեց բարոյական ղեկավարման ուժը հոգու անմիտ ուժերի՝ զգացական ցանկությունների դեմ, ենթարկվում էր նրանց անկանոն գործերին՝ հարկադրելով մարդուն ձգտել միայն հաճույքների և փախչել տանջանքներից: Դուրս գալով բանականության վերահսկողությունից՝ հոգու անբանական ուժերը վերածվեցին «անբնական»⁸ կրքերի: Ցանկանալու ուժը դարձավ ցանկասիրության կիրք: Այսպիսով մարդը ընկավ մարմնական եսասիրության իշխանության տակ: Ճշմարտության մեջ մոլորությունը և ցանկությունների նկատմամբ կապվածությունը, կիրքը ցանկացածի նկատմամբ լցրեցին նրա կյանքը: Մարդու հոգին հիմնականում հնազանդվեց մարմնին և նրա պահանջներին: Անբանական մարմինը սկսում է ղեկավարել բանականությանը, իսկ վերջինս սկսեց ապրել մարմնական ցանկություններով: Մարդը հոգևորից դարձավ մարմնական:

Այդ կերպ ամբողջ աստիճանակարգությունը շրջվեց մարդու մեջ: Եթե մարդու ոգին պետք է ապրեր Աստծով, հոգին՝ ոգով, մարմինը՝ հոգով, ապա ոգին սկսում է գոյել հոգու հաշվին՝ սնվելով ոչ աստվածային արժեքներով: Հոգին իր հերթին դառնում է մարմնի մակաբույծը՝ սնվելով կրքերով: Եվ ի վերջո մարմինը դառնում է ամբողջ տիեզերքի մակաբույծը, սպանում է, որպեսզի ապրի և այսպիսով ձեռք է բերում մահ⁹:

Մեղազործության ֆիզիկական հետևանքը:

Մարդը, իրեն հեռացնելով Կյանքի Աղբյուրից՝ Աստծուց, հոժարակամորեն ինքն իրեն դրեց այնպիսի վիճակում, որը պետք է մարդուն հասցներ քայքայման, իրեն ենթարկեց տառապանքի, հիվանդությունների և մահվան: Այսպես կոչված՝ մեղազործության բնական կամ ֆիզիկական հետևանքը ամբողջովին արդարացված է բարոյական տեսանկյունից: Մեղքը ենթակա է պատժի: Աստված պատժում է նրանց մեղքի պատճառով, որպեսզի բուժի նրանց ցանկասիրությունը և հպարտությունը:

Կնոջը, որպես ամուսնուն գայթակղողի, տրվում է հետևյալ վճիռը. «Պիտի անչափ բազմացնեմ քո ցավերն ու քո հառաչանքները: Ցավերով երեխաներ պիտի ծնես, քո ամուսնուն պիտի ենթարկվես, և նա պիտի իշխի քեզ վրա» (Օսնդ. Գ 16): Դրանից հետո որդեճությունը մարդկային ցեղում միշտ ուղեկցվում է ծննդաբերողի համար ուժեղ ցավերով, հաճախ էլ կյանքին սպառնացող վտանգներով: Աղամին ասված էր. «Անիծյալ լինի երկիրը քո արածի պատճառով: Տանջանքով հայթայթես քո սնունդը քո կյանքի բոլոր օրերին: Փուշ ու տատասկ թող աճեցնի քեզ համար երկիրը, և դու դաշտային բույսերով սնվես: Քո երեսի քրտինքով ուտես հացդ մինչև հող դառնալը, որից ստեղծվեցիր, որովհետև հող էիր, հող էլ կդառնաս» (Օսնդ. Գ 17-19):

Որպեսզի չարը և մեղքը մարդու մեջ մշտապես չմնան, Աստված գրկում է Աղամին և Եվային կենաց ծառի պտղից ճաշակելու հնարավորությունից և վտարում նրանց դրախտից: Մարդու մուտքը դրախտ արգելում է քերովբեն հրեղեն սրով: Անկման պատճառով մեղքը, որպես բնության վնաս, թափանցում է երկրային կյանքի բոլոր ոլորտները:

Մարդու կամքով չարը դառնում է ուժով համակված էություն: Մեղքը հաստատ-

⁸ «Անբնական» այս տերմինը օգտագործում է Մաքսիմոս Խոստովանողը: Նա տարբերակում է մեղավոր կիրքը բնական կրքերից: См. С. Л. Епифанович, Соч. с. 63-64.

⁹ В. Лосский, Догматическое богословие, с. 162.

վում է այնտեղ, որտեղ պետք է թագավորներ աստվածային շնորհը: Որոշ առումով Ադամի մեղքի միջոցով սատանան անանգում է աշխարհը, իշխանություն է ստանում աշխարհի վրա և դառնում է ամբողջ աշխարհի իշխանը, որովհետև իր փառքի և իշխանության համար անհրաժեշտ էր տարածք և մարդկային էություն: Չարի մուտքը աշխարհի Աստծո թույլտվությամբ էր, բայց ոչ կամքով, քանզի բարի է կամքն Աստծո:

Եթե սկզբում մարդն էր իշխում աշխարհում, ապա արդեն բնությունը դառնում է վնասակար մարդու համար: Երկիրը կորցնում է պտղաբերության իր նախկին ուժը և սկսում է աճեցնել փուշ ու տատասկ, մոլախոտ: Եթե նախկինում հողի աշխատանքը չէր հոգնեցնում մարդուն, ապա արդեն նա պետք է աշխատեր երեսի քրտինքով, որպեսզի հասցներ հանապազօրյա հացը վաստակել: Բնության մեջ սկսում են գործել վնասակար տարրեր, որոնք վնաս են հասցնում բնությանը, մարդուն:

Կենդանիները դադարում են ճանաչել մարդուն՝ որպես իրենց տեր: Կենդանիների մեջ հայտնվում են գիշատիչներ, որոնք մարդու կյանքի համար վտանգ են ներկայացնում: Եվ մարդը ինքը դաժանանում է և ստիպված է լինում սպանել կենդանիներ՝ իր կարիքները հոգալու համար:

Մարդու և իրեն շրջապատող աշխարհի հարաբերությունները փոխվում են: Մարդը դառնում է ոչ թե տերը, այլ հիմնական պահանջատերը, բնության բռնապետը: Ի վերջո կրքերի և տանջանքների մեջ մահը մարդուն տանում է աստիճանական քայքայման: Աստծո փոխարեն հողն ընտրելով՝ մարդը վերադառնում է դեպի հող կամ վերածվում է հողի:

Այսպիսով չարը ցնցեց ողջ տիեզերքը, և այդ գործընթացը զարգանում է անդառնալիորեն: Նախկին ներդաշնակությունը վերականգնելու համար աշխարհը կարիք ունի մաքրագործման և սրբագործման:

Արդյո՞ք պահպանվել է Աստծո պատկերը մարդու մեջ:

Որքան էլ որ ծանր էր նախաձեռնողների անկումը՝ մարդկային էակի ամբողջ կազմության՝ բանականության, կամքի, զգացականության և մարմնի վնասումը, այնուամենայնիվ, նրանք ամբողջովին չկորցրեցին իրենց մեջ դրոշմված Աստծո պատկերը: «Անկյալ մարդը զրկվեց կատարելությունից և անկրթությունից, սակայն ոչ մարդկային հատկանիշներից, ուժից և գորությունից, որը ստանում է Աստծուց, հակառակ դեպքում նա կդառնար անբանական և հետևաբար՝ ոչ մարդ: Սակայն պահպանելով իր կենդանի և գործուն գորությունը, իր ազատ կամքը՝ մարդը կարող է ընտրել և բարին գործել՝ խուսափելով չարից»¹⁰:

Թեև մարդու կամքը ավելի շատ հակված էր չարին, քան բարուն, սակայն կամքը մնաց անվնաս բարու և չարի ընտրության մեջ¹¹: Այսինքն՝ մարդը իր մտքում կարող է ազատ ընտրել բարին կամ չարը, թեև գործնականորեն ավելի հաճախ հակված է չարին: Մարդը կորցրեց շնորհը, սակայն բնական բարին մասնակիորեն մնաց նրա բնության մեջ: Նա կարող է զգալ բարին և ցանկանալ այն: Նա նախկինի պես որոշ կարողություններ ունի՝ արարելու բարին և չարի մեջ զղջալ: Մեղսագործությունից

¹⁰ Цит. по ;Сильвестр. Указ. Соч. Т. 3. С.443.

¹¹ Там же.

հետո նրանք ամոթ զգացին և այդ ժամանակ լսեցին Աստծո ձայնը և ճանաչեցին Նրան: Գիտակցեցին, որ չար գործ են կատարել: Այս ամենը վկայում է այն մասին, որ մարդկանց մեջ պահպանվել է Աստծո պատկերի մի մասը՝ բանականություն, խիղճ և հետագայում զղջալու ունակություն: Մարդու բանականությունը նույնիսկ անկյալ վիճակում չկորցրեց ճշմարտությունը ճանաչելու ունակությունը:

Ադամի միջոցով մեղքը մտավ մարդկության մեջ, և մարդ արարածը կորցրեց չմեղանչելու կարողությունը:

Ի տարբերություն սատանայի, մարդը զղջաց: Եվ բարեգութ Աստված ներողամիտ գտնվեց մարդու հանդեպ: Աստված Իր Որդու՝ Հիսուս Քրիստոսի հայտնությամբ ապաշխարության ճանապարհի հարթեց մարդկության համար: Մարդը հնարավորություն ստացավ վերականգնելու իր նախկին կարգավիճակը:

Չարը այսօր էլ առկա է աշխարհում և ակտիվ գործում է: Մարդը պետք է հետևի Քրիստոսի պատգամներին, որպեսզի խուսափի չարի ազդեցությունից: